

E.R. RAMZIPOOR

Een indringende
roman gebaseerd
op de heldendaad
van een Brusselse
verzetsgroep

VRIJE WOORDEN

E.R. Ramzipoor

Vrije woorden

De Fontein

‘Gamin,’ zei Aubrion, ‘hoeveel kost een *Le Soir*?’

‘Achtenveertig centime, monsieur. Maar als ik het vragen mag, waarom zou u tijd verspillen aan die rot-zooi?’

‘Ik ben toch schrijver? Ik moet af en toe lezen wat mijn concurrentie te vertellen heeft.’

Aubrion gooide me een paar munten toe. Ik opende een pakket *Le Soir*'s van de stapel op de grond en gaf hem er een. Verse kranten, nog warm en vochtig van de mond van de persen, zijn een heilig iets. Ik voelde dat toen ik de krant aan Aubrion overhandigde, en ik kon zien dat hij het ook voelde. Hij vouwde de krant uit met een honger die grensde aan onfatsoen.

‘Marc?’ zei Tarcovitsj.

‘Hmm?’

‘Marc, wat doe je?’

‘Ik ben aan het lezen.’ Aubrion vouwde de krant dicht. ‘Gamin, hoeveel exemplaren van *Le Soir* zul je vandaag verkopen?’

‘Weet ik niet, monsieur. Ik heb de tel nooit bijgehouden.’

‘Doe eens een gok.’

Ik rekende het uit, beschaamd omdat ik zo lang be-

zig was met de vermenigvuldigingssom. Ik was naar school geweest tot ik een jaar of negen was, maar toen begon de oorlog. En dus, hoewel ik heb geleerd om te gaan met woorden, vind ik getallen nog steeds ongrijpbaar. Maar Aubrion vertoonde geen ongeduld. ‘Misschien duizend.’

‘Hebben jullie dat gehoord? Misschien duizend, bij deze ene kiosk in een steeg in Edingen.’

Kreunend leunde Victor tegen de bakstenen muur. ‘Dat weten we, Aubrion. Vele, vele mensen lezen collaborateurskranten.’

‘Maar hoeveel lezen er *Le Soir*?’ vroeg Aubrion.

‘Ongeveer driehonderdduizend.’ Victor porde met de neus van zijn schoen tegen mijn stapel kranten. ‘Naar onze beste schatting. Het was immers voor de oorlog de populairste krant in het land. Volgens sommige schattingen is hij nog populairder nu de nazi’s hem in handen hebben.’

‘Driehonderdduizend verraders,’ zei Aubrion, niet helemaal serieus.

‘Daar moet je geen grappen over maken,’ zei Tarcovitsj. ‘Waarom zouden ze *Le Soir* niet lezen, de enige bron van nieuws voor mensen die geen kranten durven te kopen van de ondergrondse? En bovendien hebben ze elke week types als Hergé die schrijven over... over de avonturen van Kuifje en dat soort on-

zin. Strips in oorlogstijd.’ Tarcovitsj schudde haar hoofd. ‘Met zoiets kunnen wij niet concurreren. Het geeft de mensen het gevoel dat er niets mis is, Marc, dat België gerust kan zijn. Wie kan het ze kwalijk nemen dat ze normaliteit willen, ook al is het dan een leugen?’

‘*Le Soir Volé*,’ spooft Mullier.

‘Gestolen, inderdaad,’ zei Victor.

‘Gamin, laat me je wat vragen. Zou je me ergens bij willen helpen?’ vroeg Aubrion.

‘Natuurlijk!’ zei ik. Iedereen van mijn leeftijd zou hetzelfde zeggen. Marc Aubrion was donkerharig, altijd een beetje ongeschoren, met grote ogen vol van de geheimen van de hele wereld; zelfs de onverkende delen ervan. Toen hij me klusjes liet doen voor het FI, en daarna taken, en daarna ópdrachten, vond ik greitige jongens in de werkhuizen om me daarbij te helpen. Aubrion ontdekte al snel mijn legertje, hoe we bij elkaar kwamen om te dromen over zijn volgende streek. God, wat hield hij van ons. Er waren geheime boodschappen te vervoeren, of politici te bespioneren, of boeken te smokkelen; en naderhand stopte Aubrion onze zakken vol met eten, snoep, pasteitjes en stripboeken. Ik had ook van de andere leden gehoord, net als de jongens van de werkhuizen: van de saboteur Theo Mullier, de smokkelaar Lada Tarco-

vitsj, de professor Martin Victor. En nu waren ze hier, stonden ze om me heen, die mannen en vrouwen van de ondergrondse kranten en tersluikse geruchten. Ik was betoverd.

Aubrion gaf me een speelse mep met zijn exemplaar van *Le Soir*. ‘Ik wist wel dat ik op je kon rekenen. Zeg eens, wat voor dag is het?’

‘22 oktober, monsieur.’

‘Verdomme, we hebben niet veel tijd. Ik moet René spreken.’

‘René Noël?’ vroeg Tarcovitsj. ‘Marc, ik hou van je, en daarom moet je me geloven als ik zeg dat René Noël jou niet wil spreken.’

‘O, jawel. Hij weet het alleen nog niet.’

‘Ik wil je niet spreken,’ zei René Noël. De directeur van de persafdeling van het Front de l’Indépendance bekeek Aubrion van top tot teen, alsof hij niet kon geloven dat Aubrion nog leefde, en wilde de deur alweer voor zijn neus dichtdoen. Aubrion stak een hand uit om hem tegen te houden. Ik was met Aubrion en de anderen door de stad gelopen, had ze door buurten en doorgangen geleid die de nazi’s niet kenden. Toen we ervan overtuigd waren dat niemand ons schaduwde, waren we uiteindelijk naar het hoofdkwartier van het Front de l’Indépendance gegaan.

Het gebouw was vermomd als kleine vleesverwerkingsfabriek en had tot dusverre Duitse aandacht ontlopen. Noël, die het leek te kunnen aanvoelen wanneer Aubrion gevaarlijk dichtbij was, had ons tegengehouden bij de deur.

‘René,’ probeerde Aubrion. ‘Ik moet –’

‘... weggaan.’ Noël probeerde nog een keer de deur te sluiten, maar Aubrion blokkeerde hem. De zucht van de directeur leek op een vloek. ‘Best, kom dan maar binnen, maar schiet op. Mensen zullen jullie horen.’

De directeur vergrendelde de deur achter ons. Hij veegde zijn handen af aan zijn broek, waarbij hij inkt uitsmeerde over het groen; Noël stond erop een in elkaar geknutseld uniform te dragen, met een te grote broek en het wapen van het Front de l’Indépendance op zijn schouder. Hij was een gedrongen, boomstronkachtige man, bebaard en grijs, met een bril en een bos haar met inktstrepen erin. Hij zag eruit alsof hij zich goed zou kunnen redden in een gevecht, een leugen die hem behoorlijk wat problemen bespaarde. ‘En je hebt een kind meegebracht?’ zei Noël. ‘Wat voor den duivel is er mis met jou?’

‘Gamin is amper een kind,’ vond Aubrion.

Noël snoof. ‘Moet je horen wie het zegt.’ Hij haastte zich langs iele eiken tafels, waar mannen en vrouwen met schrijfmachines en notitieboeken klik-

kend en krabbelend woorden produceerden. We volgden hem een trap af naar de kelder.

Hoewel de kelder kleiner was dan de ruimte boven, was het er net zo druk. Mensen drentelden rond, sommigen in uniform en anderen in vuile schorten, om het werk van het verzet te doen. Woorden als *dood* en *hoop* sierden schoolborden en papieren. Met spanning in mijn hart keek ik zijdelings naar Aubrion. Hij knipoogde naar me. Er werden gevoelens tussen ons uitgewisseld, veel grootser dan eventuele woorden die ik kon gebruiken om ze te beschrijven. Aubrion had me eerder al de locatie van de basis verteld, voor het geval ik snel een schuilplaats nodig had, maar ik was er nog nooit binnen geweest. En nu stond deze ‘boodschappenjongen’, dit naamloze straatschoffie dat kranten verkocht en hongerig naar bed ging, dit kind van de straten... Ík stond in het FI-hoofdkwartier met mensen als Theo Mullier, Martin Victor en Lada Tarcovitsj, personages uit mijn meest fantasievolle spelletjes.

Pas jaren later erkende ik dat ze niet helemáál waren wat ik van hen had gedacht. Ik had die mensen opgebouwd tot monumenten. Zoals Wolff al had gezegd, ze waren niet de besten van het FI; ze waren niet eens het gemiddelde van het FI. Maar voor mij was het een grootse, heilige droom om tussen hen te staan.

Mijn glimlach vervaagde. Ik was ‘een man van het verzet’, zoals Aubrion het stelde. Als de Duitsers me vingen, zou ik ook als zodanig worden behandeld, want mijn jeugd was niet langer hetzelfde als onschuld.

Een vrouw verliet haar schrijfmachine om Noël wat papieren te overhandigen. Hij bekeek ze. ‘Ik vind de laatste alinea vreselijk. De rest is prima.’ Met een walgende blik die waarschijnlijk tegen Aubrion gericht was probeerde Noël zich weg te haasten.

Maar Aubrion drong aan: ‘Je begrijpt het niet. Ik heb een idee.’

‘Des te meer reden dat jullie weggaan. Weet je wat er de vorige keer gebeurde toen je een idee had?’

‘Ja, we –’

‘Verloren twee procent van ons lezerspubliek.’

‘Je kunt niet bewijzen dat dat mijn schuld was.’

‘Een rubriek over hoe de oorlog borstvoeding beïnvloedt? Aubrion, wat haalde je je in vredesnaam in je hoofd?’ Noël schudde zijn hoofd nog een keer en probeerde tevergeefs het kamertje te verlaten.

Tarcovitsj belemmerde Noël's aftocht. ‘René. Marc laat wat waardevolle achtergrondinformatie weg.’

Victor hing zijn tweed jasje aan de rugleuning van een stoel. ‘We zijn gisteravond benaderd door August Wolff.’

Noëls ogen werden groot. ‘Dé August Wolff?’
‘God, ik hoop dat er maar één is,’ zei Tarcovitsj.
‘Wat wilde hij?’ vroeg Noël.

Tarcovitsj antwoordde. ‘Hij wil dat we *La Libre Belgique* overnemen, om te gebruiken in een zwarte-propagandacampagne tegen de geallieerden.’

‘En jullie zijn daarmee akkoord gegaan?’ vroeg Noël.

‘Uiteraard,’ antwoordde Mullier.

‘O, god.’ Noël keek geschrokken, misschien nu pas opmerkend dat Theo Mullier, de beroemde saboteur, onder ons was. Hoewel ik niet zeker weet of die twee elkaar ooit eerder hadden ontmoet, was er geen verzetstrijder in leven die Mullier niet zou herkennen: een kleine man met alledaagse gelaatstrekken verzameld in het midden van zijn gezicht, een slordige baard, pezige handen van de spieren en het eelt. Mulliers aanwezigheid gaf ons enige geloofwaardigheid, denk ik, wat meer over ons zegt dan over hem. Noël zei: ‘Dit zou –’

‘Prachtig kunnen zijn.’ Aubrion begon te ijsberen, kon niet stil blijven staan. ‘Dat probeer ik je te vertellen, René. Het is de perfecte dekmantel.’

‘Waarvoor?’

Aubrion gooide zijn exemplaar van *Le Soir* op tafel. ‘Wat als wij nou... wát als wij nou, terwijl Wolff

ziet dat we een zwarte-propagandacampagne voorbereiden met gebruikmaking van *La Libre Belgique*, in plaats daarvan een tegencampagne uitvoeren met de nazispreekbuis *Le Soir*?’

‘Mij ben je kwijt,’ zei Mullier.

‘Mij ook,’ zei Tarcovitsj.

‘En mij,’ zei Noël.

‘Ik zal een stapje achteruit doen.’ Ik zag Aubrion diep ademen, proberen zijn gedachten te vangen en sorteren. ‘Zonder de bezetting zou België op 11 november van dit jaar het vijfentwintigste jubileum van de Duitse nederlaag in de Grote Oorlog vieren. Ik zeg je dat we die toch gaan vieren: door op 11 november een nepexemplaar van *Le Soir* uit te geven. Hij zal er net zo uitzien als de gewone *Le Soir*, de gebruikelijke collaborateurstroep, totdat je hem begint te lezen. Dan, mijn god, dan zijn er grappen, woordspelingen, alles wat we kunnen bedenken; allemaal in de stem van *Le Soir*.’

‘Met welk doel?’ vroeg Tarcovitsj.

We verwachtten dat hij met een of andere dwaze rechtvaardiging voor zijn plan zou komen. Maar dat deed Aubrion niet. Ik zag hem in gedachten ver weg reizen van gebouwen met littekens van Duitse mortieren, ver van onze onteerde, valse stad.

‘Ik denk, Lada,’ zei hij, ‘dat de mensen de hoop

verliezen. Deze oorlog sleept zich al heel lang voort. Als we de nazi's kunnen kleineren, al is het maar een dag – verdomd, al is het maar een uur – dan zal dat de mensen eraan herinneren dat we ze al eerder hebben verslagen.' Hij glimlachte. 'Ik weet hoe dit klinkt, maar...' Aubrion stak zijn vuisten naar voren alsof hij iemand smeekte om zijn handboeien af te doen. 'Je hebt ze gezien, grote groepen vluchtelingen die uit Frankrijk en overal elders wegvluchten, die alles achterlaten, hun dromen langs de weg laten liggen bij hun reïstassen. Op de een of andere manier hebben wij een kans om dat allemaal terug te geven.'

Iedereen was stil; iedereen behalve Noël, die al ten prooi was gevallen aan zo veel eerdere dwaze ideeën van Aubrion. 'Mijn god, Aubrion,' zei de directeur. 'Het is briljant.'

Aubrion woelde door mijn haar. 'Dat is precies wat het is.'

'Het is zelfmoord,' zei Victor, die zijn bril omhoogduwde. Er glansde zweet op zijn bovenlip. 'Begrijp je zelf wel wat je voorstelt?'

'Je zult het wel vrijpostig van me vinden, maar ja, ik begrijp mijn eigen idee inderdaad.'

'Nee, nee, neem even een momentje om erover ná te denken. Voor een gewone drukgang, laten we gul zeggen vijftigduizend exemplaren van deze krant... voor

een gewone drukgang zullen we ongeveer vijftigduizend franc nodig hebben. Víer nullen. Ga er even van uit dat vijftigduizend franc uit het niets opduiken.’

‘Ach, Victor,’ zei Aubrion, ‘nooit geweten dat je zo’n schitterende fantasie had.’

‘Als we het geld eenmaal hebben, zullen we drukpersen moeten regelen, zo’n tweehonderdduizend vellen papier, tweehonderd vaten inkt, extra geld voor steekpenningen en goederen, extra geld voor het transport van die inkt en het papier naar een drukkerij, we zullen –’

‘Dat lijkt me tot dusverre correct.’ Aubrion rekende mee op een schoolbord achter de professor.

‘... drukkers, fotografen en redacteuren moeten rekruteren die volkomen op hun gemak zijn met het idee dat dit grappige krantje hun laatste wilsbeschikking is, en chauffeurs en voertuigen om het ding te transporteren. Ik kan er nog aan toevoegen dat we zullen opereren onder de striktste surveillance. August Wolff verwacht immers van ons dat we ook een krant voor hém maken –’

‘Inderdaad,’ zei Aubrion alsof dat allemaal heel redelijk was.

‘... maar aangenomen dat we in staat zijn om dat allemaal te doen, wat wel de meest onverantwoorde aanname is die ik mezelf ooit heb toegestaan’ – Vic-

tor, die rood was aangelopen, stopte even om adem te halen – ‘zelfs als dat allemaal lukt, hebben we het nog steeds over ongeveer áchtien dagen. Zo lang heb je jezelf gegeven om deze krant te drukken. En zelfs al krijgen we het wél voor elkaar om dat allemaal te presteren in nog geen drie weken tijd, dan nog zullen de nazi’s de krant niet lang in de roulatie laten. Hij bereikt misschien hooguit een paar honderd mensen, en dan worden wij gepakt en terechtgesteld.’

‘We zijn al gepakt,’ zei Tarcovitsj, ‘en half op weg naar een terechtstelling. Denk je nou echt dat ze ons asiel zullen geven? Hoe vreselijk ik het ook vind om het te zeggen, Marc heeft gelijk. Als we deze krant maken, betékent onze dood iets.’

Victor wendde zich tot de saboteur. ‘Mullier? Jij ziet toch wel in dat ik verstandige dingen zeg?’

Maar Mullier haalde zijn schouders op. ‘We hebben al eerder gestoorde dingen gedaan. Het zal niet gemakkelijk zijn, maar het is niet onmogelijk. Oorlog verandert de regels.’

‘Dat is inderdaad zo!’ zei Aubrion, verbaasd over Mulliers inschikkelijkheid. Hij had Mullier ontmoet aan het begin van de oorlog, als junior schrijver voor *La Libre Belgique*. Noël had gehoord dat een man die al sinds de Eerste Grote Oorlog reputaties saboteerde – die naamloos was gebleven tijdens die hele affaire

en gewaagde prestaties leverde zonder handlangers – zich recent bij het FI had aangesloten. Geïntrigeerd door Mullier had Noël Aubrion opgedragen om de man te interviewen. Aubrion had de opdracht aangenomen omdat hij zich erop verheugde die unieke figuur te ontmoeten. Maar hij had er bijna meteen spijt van gekregen. Vóór de dagen van de *Faux Soir* had Aubrion verwacht de bezetting te zullen overleven en zou hij niets anders hebben geaccepteerd. Duizenden van ons waren afgevoerd naar kampen, op straat doodgeschoten of 's nachts meegenomen, maar niet Aubrion. Na zijn ontmoeting met Theo Mullier veranderde Aubrions perspectief op 'overleven' echter: hoewel Theo Mulliers lichaam de Grote Oorlog had overleefd, had iemand een kogel in zijn vreugdegevoel geschoten, in het orgaan dat tragedie omzette in een lach. Overleven betekende niets als het niet compleet was, en Mullier was dat niet; hij was al een poosje niet meer compleet. En dus was ook Aubrion stomverbaasd om Mulliers steun.

De professor spiegelde Aubrions verbazing: 'Ik geloof mijn oren niet.' Victor keek naar elk van ons alsof hij ons nog nooit had gezien, of ons misschien nooit meer zou zien. 'Jullie doen alsof deze dwaasheid onze enige optie is. Waarom vluchten we niet?'

'De beveiliging is de afgelopen maand verdrievou-

digd,' zei Noël. 'Jullie zijn dood voordat jullie de grens bereiken.'

'We hebben een idee,' zei Aubrion. 'Laten we ons als eerste richten op de productie, dan maken we ons daarna wel druk om distributie, en dan executie.'

'Was je op papier maar zo grappig,' zei Noël.

'Zijn we dan allemaal akkoord?' vroeg Aubrion.

'Ik weet niet zeker waar ik mee akkoord ga,' zei Victor. 'Gaan we akkoord met sterven voor een grap?'

'Ja.' Aubrion beseftte dat iedereen was gestopt met typen en schrijven, krijten en drukken. De kamer, die vol was geweest met het geluid van woorden, was nu stil. 'Dat klopt.'

Tarcovitsj haalde een pen uit haar zak en spreidde Aubrions exemplaar van *Le Soir* uit. Ze zette een inlas-teken tussen de woorden *Le* en *Soir* en schreef er *Faux* tussen. Aubrions hartslag versnelde. Het woord zat daar als een elegante indringer in het bed van een echtpaar.

'*Le Faux Soir*,' zei Tarcovitsj. 'Dat vind ik wel wat hebben.'

Lees verder in *Vrije woorden*

Eerste druk april 2020

Oorspronkelijke titel *The Ventriloquists*

Copyright © 2019 by Roxanna Ramzipoor

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form. This edition published by arrangement with Harlequin Books S.A.

The moral right of the author of this work has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2020 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Lia Belt

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie © Pen and Sword Books/ UIG / Bridgeman Images

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 4865 1

ISBN e-book 978 90 261 4866 8

ISBN luisterboek 978 90 261 5170 5

NUR 302

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.